

Sanajärjestystyyppi pääverbi—kieltoverbi viron kielessä

Ilkka Savijärvi (Joensuu)

Itämerensuomalaisten kielten negaatiosteemin luonteenomaisiin piirteisiin kuuluu sanajärjestys, jossa kieltoverbi sijaitsee varsinaisen predikaattiverbin edellä, esim. suomessa *Hän ei osaa lukea* (vrt. **Hän osaa ei lukea*). Sellainen järjestys, jossa kieltoverbi tulee vasta pääverbin jälkeen, on harvinainen, joskaan ei täysin tuntematon. Olen tavannut sitä etenkin itämerensuomalaisen kielialueen itäosista, ts. lähinnä vepsästä ja lyydistä. Mutta myös suomessa on toisinaan mahdollinen esimerkiksi lausetyyppi *Puhua se kyllä saattaa mutta kuule se ei*, jossa poikkeuksellinen sanajärjestys (kaava VSN) ja kieltosanan sijoittuminen lauseen loppuun korostavat negaatiota. (Ks. myös esim. Kettunen 1943: 435—; Laanest 1975: 159; lauseenosien painotuksen ja sanajärjestyksen suhteesta ks. Hakulinen 1979: 498—499.)

Viron kirjakieli ja valtaosa murteistakin noudattavat yleistä itämerensuomalaista linjaa: kieltoverbi tulee pääverbin edelle, esim. *Ta ei oska lugeda* (vrt. **Ta oska ei lugeda*). Poikkeuksellisia ovat esimerkiksi seuraavanlaiset pohjoisvirolaisten kansanrunojen kieltolauseityypit: *sā ei sulle süremada* 'ei saa sinulle suurempaa', *sānd ei unda silmadele* 'ei saanut unta silmään' (Wiedemann 1975: 479; viron kirjakielen sanajärjestyksestä ks. esim. Remmel 1963).

Kaakkoisvirolaisessa Võrun murteessa sellainen sanajärjestys, jossa kieltoverbi näyttäisi siirtyneen pääverbin jälkeiseen asemaan, on kuitenkin varsin tavallinen, eikä se ilmeisestikään ole sidoksissa lauseenjäsenten keskinäisiin painotussuhteisiin. Seuraavassa esittelen muutamia tyypillisiä kaakkoisvirolaisia kieltolauseita. Esimerkistö on ryhmitelty aikamuodoittain, koska kieltosanalla on näissä murteissa erikseen preesensin (*ei*) ja imperfektin (*es*) muodot, joihin kumpaankin liittyy samanasuinen pääverbin kieltomuoto, esim. *ei taha* 'ei tahdo', *es taha* 'ei tahtonut'. Persoonaa sen sijaan ilmaistaan erillisellä subjektisanalla niin kuin virossa yleensäkin (viron murteiden kieltotaivutuksesta ks. esim. Kask 1956: 39; Laanest 1975: 158—159).

a) Preesens (ja perfekti)¹

Põlva olē ei? jõnu? 'ei ole juonut' (KKI), *Rõuge ma? sā? ei kohegi minnä? ei*

¹ Esimerkkilauseiden tarkekirjoituksen olen pyrkinyt säilyttämään alkuperäislähtöjen mukaisena.

'minä en voi mihinkään mennä' (KKI), *nūd tiä_i kohNGi ollev* 'nyt ei tiedä missään olevan' (KKI), Vastseliina *ma olē ei kunagi Petserih käünü* 'minä en ole koskaan Petserissä käynyt' (KKI), *timä no Võrost joht olē i* 'hän nyt ei ole suinkaan Võrusta' (KKI), Setu *olē i tu hüä joht* 'tuo ei ole ollenkaan hyvä' (KKI), *paḃa sisse paḃda_{ai}²* 'tyynyn sisään ei panna' (KKI), *õGas tã muidõ tulē i²* 'eihän hän muuten tule' (KKI), *mī rahvit nã_{ai}* 'meidän väkeä ei näy' (KKI), *mu·ll_o·le_{ei} ni·mmē e·ijē²* 'minulla ei ole nimeäkään' (Mägiste 1977: 38), *sa ta·hã a·i* 'sinä et halua' (mts. 126), Kraasna³ *olē ei hüä pois* 'ei ole hyvä poika' (EK) 17: 249), *a ku sermst olē ei* 'vaan kun sormusta ei ole' (mp.).

b) Imperfekti (ja pluskvamperfekti)

Räpina *tüñni jã es pissogi vet* 'tynnyriin ei jäänyt yhtään vettä' (KKI), Põlva *olē es jõnu²* ('ei ollut juonut' (KKI), Urvaste *olõ õss leibägi võtta* 'ei ollut leipäkään ottaa' (KKI), Hargla *nã_{es} ma ütteri kirvest sãl* 'minä en nähnyt yhtäkään kirvestä siellä' (KKI), Setu *ma joht jū_{us}* 'minä en juonut ollenkaan' (Veera Pino 1947: 45), *ma olē es vj̄l midäge tennü²* 'minä en ollut vielä mitään tehnyt' (mts. 88), *kūle_{es} kiipū_{us} kaḃpu* 'ei kuulunut hiiren hiiskaustakaan' (KKI), *koḃke sã_{as} appi* 'mistään ei saanut apua' (KKI), *mi·dãgi sã_{as} te·ttã²* 'ei voinut mitään tehdä' (Mägiste 1977: 24), *ve·li la:usU_{us} tū·st sõnnãgi²* 'veli ei virkkanut siitä sanaakaan' (mts. 25), *tū·st o·le e·s mi·dãgi* 'siitä ei seurannut (ollut) mitään' (mts. 26), *mj̄ ta·lõ pu·ttu u·s tã Pe·kkõ ma·nõ* 'meidän talomme ei kuulunut tähän Pekon yhteyteen' (mts. 32), Lutsi⁴ *sa² sina² sã_a·s* 'sinne sinä et päässyt' (KKI).

Poikkeuksellisesta sanajärjestyksestä huolimatta kielteinen predikaatti voi näissä Võrun murteiden esimerkeissä sijaita paitsi lauseen alussa ja lopussa myös sen keskellä. Jo tämä osoittaa, ettei kyseessä ole normaalia painokkaampi negaation ilmaisu. Niin ikään subjektin ja predikaatin keskinäinen järjestys voi vaihdella: näytteitä on tyypeistä SVN ja VNS. Verbi ja kieltosana ovat kuitenkin aina vierekkäin; niiden väliin ei sijoiteta muita lauseenjäseniä. (Sen sijaan alussa mainittu suomen kielen esimerkki noudattaa kaavaa VSN.)

Tähän viron ja samalla koko itämerensuomalaisen kielialueen negaatio-systeemin kannalta erikoiseen ilmiöön on jo viime vuosisadan puolella kiinnittänyt huomiota F. J. Wiedemann, jonka viron kieliopissa on seuraava Võrun murteiden negaatiota koskeva havainto: »Eine Dialekteigenthümlichkeit des Werroehstnischen ist, die Negation dem Verb nach zu setzen und ihren Vocal nach dem Endvocal des letzten zu modificiren, also *tule ei* ~ *tule es*, *wõta ai* ~ *wõta as*» (Wiedemann 1875: 479).

Kaakkoisvirolainen kieltolausetyyppi *tule ei*, *tule es* on sittemmin pantu mer-

² Kieltoisanan vartalovokaali *e-* on monissa tapauksissa joko osittain tai kokonaan sulautunut edeltävän sanan loppuvokaaliin (esim. *paḃda_{ai}*, *nã_{ai}*, *jū_{us}* jne.).

³ ⁴ Kraasna ja Lutsi ovat erillisiä kielisaarekkeita, jotka liittyvät läheisimmin Võrumaan itäosien murteisiin (Kask 1956: 39; Mägiste 1977: 22).

kille useissa muissakin tutkimuksissa. Se mainitaan yleensä yhtenä näiden murteiden erikoispiirteenä (näin esim. Kask 1956: 39; Remmel 1963: 312; Laanest 1975: 159; Mägiste 1977: 15—16). Viron murteiden negaatiosta diplomityönsä laatinut Eduard Vitsberg kommentoi tätä Kaakkois-Viron omalaatuista kielenpiirrettä seuraavasti: »Raske on õelda, millest on tingitud eitussõna verbi järel asetsemine. Võib oletada, et siin oli põhjuseks omaaegne ajaloolis-ühiskondlik olukord: teatavasti osa Kagu-Eesti alasid kuulus Pihkva alla» (Vitsberg 1958: 18). Tässä siis viitataan Võrun murteiden eristymiseen muusta vironkielisestä alueesta: osia Kaakkois-Virosta kuului aikoinaan venäläisen Pihkovan alaisuuteen. (Ks. myös Mägiste 1977: 16—23.)

Eristyminen muusta kieliyhteisöstä mahdollistaakin usein paitsi monien muualta kadonneiden piirteiden säilyttämisen (kuten esim. Vermlannin metsäsuomalaisten savolaismurteessa, ks. Kettunen 1930: 149—150) myös omaperäiset innovaatiot. Võrun murteiden poikkeuksellinen kieltolause-tyyppi kuuluu epäilemättä jälkimmäisiin. Kyseessä on melko radikaali pinta-rakenteen muutos, joka selvästi erottaa kaakkoisvirolaisen negaation etelä-virolaisesta yleislinjasta.

Sanajärjestys pääverbi—kieltoverbi on erityisen tunnusomainen Võrun murrealueen itäosille: valtaosa esimerkkimateriaalista on Setumaan, Vastse-liinan, Rõugen, Rāpinan ja Põlvan alueilta sekä Kraasnan ja Lutsin kieli-saarekkeista. Sen sijaan Võrumaan länsiosissa on yleensä normaali sanajär-jestys, ts. kieltoverbi on pääverbin edellä. (Ks. myös Vitsberg 1958: 20—21.) Juuri Võrun murrealueen itäosat ovat joutuneet varsin kiinteään yhteyteen venäjää puhuvan väestön kanssa. Niinpä venäjän kielen vaikutus onkin ollut tuntuva: erityisesti sanastossa ja äännerakenteessa ilmenee runsaasti sellaisia venäläisvaikutteita, joita muissa eteläviron murteissa ei ole (Kask 1956: 39). Sen sijaan ei liene osoitettu, että venäjä olisi ainakaan suoranaisesti voinut tarjota mallia kaakkoisvirolaiselle *tule ei, tule es* -tyyppiselle kieltolauseelle.

Sanajärjestystyyppi pääverbi—kieltoverbi ei kuitenkaan ole ainoa mah-dollinen edes Võrun murrealueen itäosissa. Rinnalla käytetään myös »nor-maalia» järjestystä, jossa kieltoverbi edeltää pääverbiä. Esim. Põlva *mā joht ei tule?* 'minä en kylläkään tule' (KKI), Urvaste *ma joht ei tiijä?* 'minä en tiedä lainkaan' (KKI), Hargla *ma eij_jõuwa* 'minä en jaksa' (Virtaranta 1967: 219), Setu *ma seittä kuigi ei vetta?* 'minä en sitä mitenkään ota' (mts. 224); Põlva *es_olē^v_vanast mitte et* 'ei ollut ennen vanhaan näin että --' (mts. 221), Hargla *mitte ma jakkü is sā?* 'en tullut toimeen ollenkaan' (KKI), Setu *es näe^v timä midäci?* 'hän ei nähnyt mitään' (EK 4: 130), *nimäⁱ_joht es jü?* 'he eivät juoneet lainkaan' (Veera Pino 1947: 45), *a nimä es^volē Pihkva lina nänükki* 'mutta he eivät olleet Pihkovan kaupunkia nähneetkään' (Virtaranta 1967: 223).

Võrun murteiden — niin kuin yleensäkin viron kielen — negaatiolle on

ominaista niin ikään se, ettei kiellon ilmaisu useinkaan jää pelkästään kieltoverbin varaan. Sekä murteissa että kirjakielessä negaatioon liittyy yleisesti partikkeli *mitte* 'ei', esim. *Mingi reegel ei luba seda* → *Mitte mingi reegel ei luba seda* 'mikään sääntö ei salli sitä' (ks. myös Rajandi 1967: 11—21). Eriytyisen tyypillinen kaakkoisvirolaisille murteille on vahvistussana *joht* 'mitään, lainkaan, ollenkaan' (ks. edellä mainittuja esimerkkejä). Näiden lisäksi itse kieltoverbin pleonastinen toisto on hyvin tavallista kaakkoisvirolaisessa puheessa. Esim. *Rõuge ma² sã² ei koheci minnä² ei* 'minä en voi mihinkään mennä' (KKI), *Hargla ei² tule mĩlde ei²* 'ei tule mieleen' (KKI); *Urvaste ma ess_añnã es²* 'minä en antanut' (KKI), *nĩpallu ess panõ² ess* 'niin paljon ei pannut' (VM I: 86), *kiã ess mõistã raamadu tähhtegi ess* 'kuka ei ymmärtänyt kirjan kirjaintaakaan' (KKI), *Hargla muđu õss saakki õss mehele* 'muuten ei päässytäkään naimisiin' (KKI), *es_ole es sis kella es midãgi²* 'ei ollut sitten kelloa eikä mitään' (KKI), *Helli is lähã sãlt² is* 'Helli ei mennyt sieltä' (KKI), *egã sãlt kiã is andunu mübu ruhẽ is* 'eikä sieltä kukaan antanut muuta lääkettä' (Virtaranta 1967: 219), *Rõuge poiissi es_ole² sãnãst_es* 'sellaista poikaa ei ollut' (mts. 220), *immiis_es kulle² tedã es* 'emakko ei totellut häntä' (mp.), *Karla is üttele ma is* 'minä en sanonut' (Timmo 1950: 141), *Setu tĩ·i·s pũ·mmes e·s* 'ei sokaissutkaan' (Mägiste 1977: 26), *e·s tu·lẽ ü·i·ski ho·ppeñ e·s* 'yksikään hevonen ei tullut' (mts. 66), *o·lẽ es nã·sẽl u·mmã la·i·si i·s* 'naisella ei ollut omia lapsia' (mts. 36).

Negaation ilmaisuun sisältyvän redundanssin runsaus on tunnusomaista kaakkoisvirolaisille kieltolauseille. Võrun murteiden sanastaja Hella Keem huomauttaakin eräessä muistiinpanossaan, että vanhemmat ihmiset käyttävät alituisen moninkertaista (= pleonastista) kieltä (KKI, Rõuge). Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä näistä tapauksista kuvastuu universaali negaation ominaisuus: kieltosanoilla on yleensäkin taipumus vähittäiseen heikentymiseen. Tällainen tendenssi on voitu todeta monista kielistä (ks. esim. Jespersen 1966: 4—14; suomen osalta Savijärvi 1977). Mutta itse negaatio ei tietenkään saa heikentyä, vaikka alkuperäinen kieltosana menettäisikin tehoaan, vaan tämä menetys on jollain tavalla korvattava. Võrun murteissa menetys kompensoidaan samaan tapaan kuin muissakin viron (tai suomen) murteissa: erityisillä negaatiota vahvistavilla partikkeleilla tai kieltoverbin toistolla tai molemmilla. Huomattavan yleistä on juuri kieltoverbin pleonastinen toisto.

Monista kielistä on niin ikään voitu todeta, että teholtaan heikentynyt »alkuperäinen» kieltosana on ennen pitkää menettänyt kokonaan merkityksensä ja korvautunut uusilla kieltosanoilla (Jespersen, mp.). Kieltoverbin heittyminen, ellipsi, on mahdollista myös virossa, varsinkin pohjoisvirolaisissa murteissa. Seuraavassa muutamia esimerkkejä tästä ilmiöstä: *Risti minã ãnãm mäleita ütigi* 'minä (en) enää muista yhtään' (KKI), *Keila mã sellẽ nime tiãgi* 'minä (en) sen nimeä tiedäkään' (KKI), *Kolga-Jaani kurat sedã jẽuva kẽgi*

ärä tehä 'perkele (ei) sitä jaksaa kukaan tehdä' (EM II: 376), *Lääne-Nigula varas jättab varnà seinà, aGa tuli jättà kedàGid* 'varas jättää vaarnan (= naulan) seinään, mutta tuli (ei) jätä mitään' (KKI), *Pühalepa ma mäletta sedà aèGa mitte* 'minä (en) muista sitä aikaa' (KKI). Ellipsiesimerkkejä on runsaasti pohjoisvirolaisista murteista. Sen sijaan etelävirolaisissa murteissa kieltoverbin ellipsi on erittäin harvinaista. Etelävirossakin käytetään kieltä vahvistavia partikkeleita, mutta silti myös itsellään kieltoverbillä näyttäisi olevan huomattavasti enemmän painoa kuin pohjoisvirolaisissa murteissa. Esimerkiksi Tarton murteissa kieltoverbin tarpeellisuutta korostaa se, että kieltö- ja myöntömuodot ovat tavallista useammin samanasuiset. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että pääverbiin voi liittyä persoonapäätte myös kielteisissä monikkomuodoissa. Esim. *Nõo todà jahù enämp ess aännäme* 'tuota jauhoa emme enää antaneet', *eGa me ei sÿme, me istüme* 'emmehän me syö, me istumme', *te elätte minù ma,èàn ja ei massaite mulle üiri* 'te asutte minun talossani ettekä maksa minulle vuokraa', *Rannu ezäst kah ess òlütte* 'isästä myöskään ette välittäneet' (EM III: 41), *Rannu nüüv ei tÿjäväGi* 'nyt eivät tiedäkään' (mts. 112), *Võnnu ei pàènuva enämb* 'eivät taivu enää' (mts. 284), *Otepää miñnu es sáva nimä kätte* 'minua he eivät saaneet kiinni' (mts. 358).

Samantapaisia esimerkkejä on jonkin verran Kaakkois-Virostakin, mutta siellä ilmiö on harvinainen: aivan kuten pohjoisvirossa myös Võrun murteissa kieltö- ja myöntömuodot yleensä eroavat toisistaan.⁴ Sitä paitsi myös Võrun kieltolauseissa voidaan käyttää vahvistuspartikkeleita, jotka jo yksinään riittäisivät ilmaisemaan, että kyseessä on negaatio. Niinpä esim. seuraavissa lauseissa kieltoverbi ei olisi negaation kannalta välttämätön, koska edellä on kieltoon viittaava partikkeli *joht*: *Vastseliina timä no Võrost joht ole, i* 'hän nyt ei suinkaan ole Võrusta' (KKI), *Setu ma joht jü,us* 'minä en lainkaan juonut' (Veera Pino 1947: 45). Täysin vailla kieltoverbiä olevat lauseet ovat erittäin harvinaisia mutta eivät ilmeisestikään aivan tuntemattomia. Kieltoverbin ellipsi näyttäisi toteutuneen esimerkiksi seuraavissa lauseissa: *Põlva tÿst ole vašt midäGi* 'tuosta (ei) kai ole mitään' (KKI), *Setu ja nü, D o,ñgina sÿ, s ü, lè ka, itè vt, z tÿ, nu, mü, D mi, d äGi* 'ja nyt sitten onkin kahta (miestä) kohti viisi desjatiinaa, (ei) mitään muuta' (Mägiste 1977: 86).

Negaation ilmaisuun liittyvän redundanssin karsiutumisen voisi kuitenkin olla kysymys niissä kieltolauseissa, joiden sanajärjestys on tyyppiä *tule ei, tule es*: kieltoverbi on saattanut heittyä pääverbin edeltä mutta säilyä sen jäljessä. Vrt. esim. *mudù õss saakki õss mehele* → **mudù saakki õss mehele | nipallu ess panõ² ess* → **nipallu panõ² ess | ma ess, aännà es* → **ma aännà es*. Tämän mukaisesti kaakkoisvirolainen negaatio olisi noudattanut kaavaa *es tule* → *es tule*

⁴ Tosin esim. loppu-*n:n* kato voi saada aikaan sen, että yks. 1. persoonan kieltö- ja myöntömuodot lankeavat yhteen (ks. esim. Kettunen 1962: 107).

es → ∅ *tule es*. Redundanssia olisi siis karsittu jättämällä pois toinen kieltosana. Mutta miksi »ylimääräinen» kieltosana jää pois pääverbin edeltä eikä sen jäljestä?

Vörun murteissa on edelleenkin vallitsevana sellainen negaatiiosysteemi, jossa preesens- ja imperfektimuodot erotetaan toisistaan vain kieltoverbin avulla, esim. *ei tule* = 'ei tule' mutta *es tule* = 'ei tullut'. Tämä selittääkin sen, miksi kieltoverbi ei yleensä voi kokonaan lauseesta puuttua. Monissa tapauksissa kieltoverbin *ei-* tai *es-*muotoa tarvitaan ennen muuta osoittamaan tempusta, ei niinkään itse negaatiota. Vörun murteissa *e-*vartaloon perustuva kieltosana on saanut yhä suuremmissa määrin tempusta ilmaisevan morfeemin tehtävän. Tältä kannalta on ymmärrettävää niin ikään se, että kieltoverbi on usein sijoittunut pääverbin jälkeen — tempusmorfeemin luonnolliseen paikkaan. Esimerkiksi Tarton murteissa tilanne on ratkaisevasti erilainen: kieltoverbillä on kyllä erikseen preesensin (*ei*) ja imperfektin (*es*) muodot, mutta täällä sen asema negaation ilmaisutehtävässä on pikemmin korostunut kuin heikentynyt.⁵

Sanajärjestystyyppi pääverbi—kieltoverbi on mainittu erityisesti kaakkoisvirolaisena piirteenä, mutta samantapaisia kieltolauseita on merkitty muistiin aivan toisaaltakin, nimittäin syrjäisestä Kihnun saaresta Viron länsirannikolta. Esim. *mia tahass* (= *taha es*) *ühti* 'minä en tahtonut yhtään' (KKI), *temä mejštäš* (= *möista es*) *enäm kaëvaïta egä riäkki* 'hän ei ymmärtänyt enää valittaa eikä puhua' (KKI), *sie jälle tiaš* (= *tea es*) *mitte* 'se taas ei tiennyt' (Virtaranta 1967: 194), *Mia olõss* (= *ole es*) *lugõn ühti* 'minä en ollut lukenut yhtään' (T. Saar 1960: 47). Esimerkkitapaukset ovat järjestään imperfekti- tai pluskvamperfektimuotoja: pääverbiä seuraa (siihen täysin agglutinoituneena) kieltoverbin imperfektimuoto *es*. Nämä Kihnun esimerkit tekevät vieraan kielen vaikutukseen vetoamisen entistäkin hankalammaksi.

Myös Kihnun murteen kieltolauseet sisältävät usein kaksi kieltosanaa. Tällöin lauseet ovat tyyppiä *ei* + pääverbi + *es* (sulautuneena pääverbiin). Esim. *Mia ei tuõss* (= *too es*) 'minä en tuonut' (Saar 1960: 47), *Meije ei panõss* (= *pane es*) *viel õuni maha* 'me emme istuttaneet vielä perunoita' (mp.), *ei suaš* (= *saa es*) *minnä* 'ei saanut mennä' (KKI), *ei tu·lõski* (= *tule es* + *gi*) 'ei tullutkaan' (EK 5: 123), *Tohtõr ei tõmbass* (= *tõmba es*) *ammast vällä* 'tohtori ei vetänyt hammasta pois' (Saar 1960: 48), *Meie ei tohess* (= *tohi es*) *enäm laevõs olla* 'me emme voineet enää laivassa olla' (Keel ja kirjandus 1971: 483).

⁵ Indikatiivimuotojen mallin mukaan voidaan Vörun murteissa myös imperatiivivia täydentää verbiä seuraavalla *e-*vartalolisella kieltosanalla, esim. *Urvaste Är' löõgu eih* 'älä lyö' (VM I: 75), *Setu är jõk sai* (= *sa ei*) 'älä juo' (KKI). Imperatiivimuotoistakin verbiä edeltävä kieltosana (*ära*) jää toisinaan pois: *jõga ui* 'älkää juoko' (Räpina, KKI), *tekku_i* 'älä tee', *vetku_i* 'älä ota' (Setu, Timmo 1951: 116), *te·kkui püñmeš* *mi·ñnõ* 'älä tee minua sokeaksi' (Mägiste 1977: 26).

Kihnun murteesta tutkielman laatinut T. Saar toteaa (1960: 46), että kieltoverbin imperfektimuoto *es* on tällä vuosisadalla alkanut väistyä: se muistetaan, vaikka sitä ei enää osata käyttää eikä sen merkitystäkään enää tiedetä. Kieltoverbin vanha imperfektimuoto *es* onkin Kihnun murteessa muuttunut epäitsenäiseksi morfeemiksi. Se on agglutinoitunut pääsanaansa, ja sen tehtävänä on lähes yksinomaan tempuksen ilmaiseminen. Negaatio sen sijaan ilmaistaan tavallisesti kieltosanaalla *ei*, joka puolestaan sijaitsee normaalissa paikassaan pääverbin edellä, esim. *mia ei tuõss* 'minä en tuonut', *meije ei panõss* 'me emme panneet' jne. Kieltoverbin *ei*-muoto on kuitenkin lisätty vasta sitten, kun verbin jäljessä oleva *es* on käynyt negaation kannalta liian heikoksi ja tehottomaksi. Rakennetyyppeä *ei tahass* 'ei tahtonut' olisi siten Kihnussa edeltänyt tyyppi *tahass*, joka puolestaan on syntynyt pääverbin ja kieltosanan agglutinaatiosta (< *taha es*). Tämän edeltäjänä on ilmeisesti myös Kihnun murteessa ollut redundantti kaksi *es*-kieltosanaa sisältänyt lausetyyppi *es taha es*, vaikkei siitä enää olekaan tavoitettu esimerkkejä. Redundanssin ja ellipsin vuorottelu olisi siten noudattanut seuraavaa kaavaa: *es taha* → *es taha es* → ∅ *taha es* → ∅ *tahass* → *ei tahass*.

Poikkeuksellinen sanajärjestys — pääverbi ennen kieltoverbiä — on käytössä kahdella syrjäisellä ja eristeisellä viron kielen murrealueella, Võrumaan itäosissa ja Kihnun saarella. Nämä murteet eivät ole olleet läheisessä vuorovaikutuksessa myöskään keskenään, joten niiden negaatiolle ominaisen yhteisen piirteen selittäneekin parhaiten rinnakkaiskehitys. Mutta kummassakin tapauksessa sanajärjestyksen muutos on ymmärrettävissä yleisten negaatiota hallitsevien tendenssien avulla: kiellon tehostamisen tarve aiheuttaa redundanssia, joka ilmenee mm. kieltosanan pleonastisena toistona. Redundanssi puolestaan luo karsiutumisen tarvetta, joka saattaa kohdistua myös pääverbiä edeltävään kieltosanaan. Kyseessä ei siten olisikaan tavanomainen, esim. vieraan kielen syntaksin aiheuttama sanajärjestyksen muutos vaan negaation kehitykselle tunnusomainen redundanssin ja ellipsin vuorotteluun perustuva ilmiö.

LÄHTEET

- EK = Eesti Keel. Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri. Tartu 1922—40.
 EM II = Eesti murded II: MARI MUST Keskmurde tekstid. Tallinn 1965.
 EM III = Eesti murded III: HELLA KEEM Tartu murde tekstid. Tallinn 1970.
 HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki—Keuruu.
 JESPERSEN, OTTO 1966: Negation in English and other languages. Second edition. København.
 KASK, A. 1956: Eesti murrete kujunemisest ja rühmitumisest. — Eesti rahva etnilisest ajaloost (toim. H. Moora).
 Keel ja kirjandus. Eesti NSV Teaduste Akadeemia ja Eesti Kirjanike Liidu ajakiri. Tallinn.

- KETTUNEN, LAURI 1930: Suomen murteet II: murrealueet.
——— 1943: Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. SUST 86. Helsinki.
——— 1962: Eestin kielen äännehistoria. Kolmas painos. Helsinki.
KKI = Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituutin kokoelmat. Tallinna.
LAANEST, ARVO 1975: Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn.
MÄGISTE, JULIUS 1977: Setukaistekstejä. SUST 159. Helsinki.
PINO, VEERA 1947: Morfoloogiline ülevaade Setust. Käsikirjoite. KKI.
RAJANDI, HENNO 1967: Some general properties of the Estonian negation system. Sovetskoje finno-ugrovedenije 1. Tallinn.
REMMEL, N. 1963: Sõnajärjestus eesti lauses. Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused 8. Tallinn.
SAAR, T. 1960: Ülevaade Kihnu verbist. Käsikirjoite. KKI.
SAVIJÄRVI, ILKKA 1977: Redundanssi ja kieltoverbin ellipsi suomen kielen negaatiojärjestelmässä. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 14. Jyväskylä.
TIMMO, VLADIMIR 1950: Eitus lõuna-eesi murdeis. Kursusetöö. Käsikirjoite. KKI.
——— 1951: Meremäe murrak (Setu). Diplomitöö. Käsikirjoite. KKI.
WIEDEMANN, F. J. 1875: Grammatik der Ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte. St. Pétersbourg.
VIRTARANTA, PERTTI 1967: Lähisukukielten lukemisto. Helsinki.
VITSBERG, EDUARD 1958: Eitus eesti murretes. Diplomitöö. Käsikirjoite. KKI.
VM I = Valimik Emakeele Seltsi korrespondentide murdetekste I. Tallinn 1956.

The word-order type *main verb—negation verb* in Estonian

Ilkka Savijärvi (Joensuu)

One of the typical features of the negation system in Finnic languages is a word order where the verb of negation precedes the predicate verb, e.g. Finnish *Hän ei osaa lukea* (cf. **Hän osaa ei lukea*) 'He can't read'. The reversed order, with the negation verb occurring after the main verb, is rare, although not entirely unknown. It appears mainly in the east of the Finnic area, in Vepsian and Lude.

Standard Estonian, like most of the Estonian dialects too, follows the general Finnic pattern: the negation verb precedes the main verb, e.g. *Ta ei oska lugeda* (cf. **Ta oska ei lugeda*). In the Võru dialect of south-east Estonia, however, a word order fairly commonly occurs where the negation verb seems to have shifted to a position following the main verb. E.g. *ma ole ei kunaGi PetseriH Käünü* 'I have never been to Petseri', *timä no Võrost joht ole.i* 'he certainly doesn't come from Võru', *mī rahviH nā.äi* 'there are none of our people to be seen'. In the Võru dialect the negation verb has a

particular imperfect form *es*, and a main verb co-occurring with this appears in the same form as in the present: *ma joht jū.us (<es)* 'I didn't drink at all', *türni jä es pišsoGi veI* 'no water at all was left in the barrel'. Despite the exceptional word order these negative sentences are stressed quite normally: the negation is in no way emphasized.

Typical of the SE Estonian negative sentence is the amount of redundancy in the expression of negation. This is particularly evident in the repetition of the negation verb. Sentences of the following type, for instance, are very common in the Võru dialect: *ei.tulē mīlDe gi?* 'it doesn't come to mind', *ma ess.ännä es* 'I didn't give (it)', *muđu öss saakki öss mehele* 'otherwise one couldn't get married'. On the other hand, it is known that language has a tendency to eliminate redundancy. Ellipsis of the negation verb is thus a familiar phenomenon in many Estonian dialects. According to the author, it is precisely this alternation between redundancy and ellipsis that may

also explain the unusual word order in SE Estonian negative sentences. The alternation can be described as follows: *es taha* → *es taha es* → \emptyset *taha es*. The word-order type main verb—negation verb has usually been considered to be a specifically SE Estonian characteristic, but a corresponding word order is also possible

in the dialect of the island of Kihnu on the west coast of Estonia. There, however, the development has gone further, so that the description of the process given above must be continued: *es taha* → *es taha es* → \emptyset *taha es* → *tahass* → *ei tahass*.